

DE EERSTE WALVISVAART
VAN DE
WILLEM BARENDZ

Uit de oude doos

De eerste walvisvaart van de Willem Barendsz door dr A. Melchior

Al in het begin van de 17e eeuw waren de Nederlanden een Natie die zich vlijtig wijdde aan het vangen van walvissen. Enige concurrentie met o.a. de Noren en de Denen maar vooral met de Engelsen was daarbij niet van de lucht..

De kennis die nodig was bij het vangen van walvissen, leenden ze van de Basken, die vermoedelijk al enkele eeuwen langer de kunst van het walvisvangen beheersten. Kort na WO II voer in Nederland het voor die tijd moderne fabrieksschip 'de Willem Barendsz' uit voor de jacht. Van het leven op deze walvisvaarder schreef scheepsarts A. Melchior het boek 'De eerste walvisvaart van de Willem Barendsz'. Het boek dateert van eind jaren '40 van de vorige eeuw. Hoewel de auteur veel aandacht besteedt aan de historiek van het schip, de politieke achtergrond van het walvisvaren en het leven van de bemanning op het schip, valt er

ook over de walvissen zelf wel één en ander uit te destilleren voor deze 'uit de oude doos'.

Aangename vaststelling is dat de auteur - zelf scheepsarts - in zijn boek enkele vooroordelen die bestaan over walvissen, tracht recht te zetten. Hij schrijft: "Als ik iets over walvissen ga vertellen, moet ik beginnen met een paar teleurstellende mededelingen. Teleurstellend, omdat ze een paar echt mooie oude walvisverhalen naar het rijk der fabelen zullen verwijzen. In de eerste plaats moet ik het bekende liedje aanvullen van:

"Toen Jonas in de de Wallevis zat
Toen dacht-ie dat-ie schellevis at,
Van één, twee, drie!"

Dit rijmpje vindt ongetwijfeld zijn oorsprong in het bijbelverhaal van Jona in de grote vis. Alle mogelijkheden daar gelaten, kan dit geen walvis geweest zijn. Want afgezien van Jona's gebrek aan lucht in welke vissenmaat ook, zou hij bij een baardwalvis het nauwe keelgat niet hebben kunnen passeren. Bij een potvis ware dit ongetwijfeld wèl gelukt, maar Jona zou het in de potvissenmaat zo zuur gehad hebben, dat hij in korte tijd door het sterke maagzuur tussen een honderdtal dode inktvissen tot een slijmerige brij verteerd zou zijn. Zonder kritiek op het bijbelverhaal te willen uitoefenen, moeten we toch in ieder geval de volksmond snoeren die hier zomaar de walvis beschuldigt. "

En de auteur gaat verder: “Een tweede onjuistheid zal er aan moeten geloven. Namelijk dat een walvis zou stikken in een haring, omdat zijn keelgat zo nauw is. Weer moeten we een onderscheid in het oog houden tussen de potvis, een tandwalvis, die een haring niet eens zou opmerken tussen zijn stevige maaltijd van levende kronkelende inktvissen en de baardwalvissen, die eveneens ademen door hun neusgaten. Deze staan weliswaar met hun keel in verbinding, zoals bij ons, maar al zouden er vijfkantjes haring in zijn nauwe keelgat komen en dit verstoppen, dan zou er van stikken nog geen sprake kunnen zijn, laat staan dat hij het van een ‘brok haring’ in zijn keel benauwd zou krijgen. Bovendien een blauwe walvis bijvoorbeeld, die evenals de vinvissen van kleine garnalen leeft, jaagt hiervan bij één slok een twintig kilogram door zijn altijd nog wel 25 centimeter wijde keelgat. Tenslotte zijn er walvissoorten die voor een belangrijk deel van haring leven.”

Als laatste vooroordeel haalt de auteur dit aan: “Als laatste desillusie moet ik nog verklaren, dat er van een walvis van 30 meter lengte geen lepel levertraan komt. Levertraan wordt van de kabeljauw bereid. Walvistraan staat hier voor mij. Het is een olie zonder smaak of reuk, dik vloeibaar, bij kamertemperatuur wat troebel, maar helder na verwarming. Hetzelfde geldt voor de spermaceti, de bijzondere traan van de potvis, die bij normale temperatuur stolt als kaarsvet. Maar geen der walvissoorten levert levertraan! Ik voel dat ik voor deze vernielde sprookjes iets in de plaats moet geven, een pleister op de wonde. Nu dan: een walvis weent vet. Dit verhaaltje is waar, mits u het met een korreltje zout neemt. Natuurlijk zit een walvis niet tegen een ijsberg te snikken, terwijl grote olievlekken de golven om zijn van verdriet schokkend lichaam kalmeren. Maar zijn traanklieren scheiden toch een vette stof af die de ogen tegen het zeewater beschermt. Dit lijkt geen overbodige weelde als we weten, dat een potvis bijvoorbeeld op meer dan 1000 meter diepte zou zijn aangetroffen, verward in een onderzeese telegraafkabel. Waardoor walvissen in staat gesteld worden de enorme druk op zulke dieptes te weerstaan, is nog niet helemaal duidelijk, netzomin als het voldoende verklaard is, hoe ze zolang zonder opnieuw adem te

halen, onder water kunnen blijven, vooral omdat hun hart en hun longen naar verhouding helemaal niet buitengewoon groot zijn.”

Zo leert een mens nog iets bij, al komt het uit een boek uit de jaren '40 van de vorige eeuw.

Bob Vandendriessche